

Rembrandt (geboren in 1600, tegen Rembrandt in 1606) is, dat hij zijne schilderijen bedierf door „savante compositie”, waardoor hij ze verlaagde tot decoraties, tot illusionnaire muurvlakken-versieringen.

Hoewel de cosmopolitisch-onpartijdige in aanmerking dient te nemen, dat wij Nederlanders met onze — binnen onze landspalen zoo geroemde, daarbuiten zoo gesmade — nuchterheid eenzaam staan in de Europeesche cultuur, toch is het verwijt niet geheel onverdiend; niet alleen van het exclusief-Nederlandsche standpunt, maar ook in abstracto.

In Lorrain's schilderwerk speelt ontegenzeggelijk de *d o g m a t i s c h e* compositie, (de coulissen-compositie, met een boom of architectuur links of rechts, of ter weerszijden ter afsluiting; en de centrale compositie, met een boom of een berg in het midden), een groote rol; evenals ze dat doet in het werk van Carracci, Domenichino, Elsheimer, enz., die hem hierin hebben beïnvloed. Aan die allen kan het verwijt niet ontgaan, dat zij in hunne compositie *d o g m a t i s c h* zijn geweest; dat zij het voorschrift: „glissez, mortels, n'appuyez pas” niet in toepassing hebben gebracht. En dat is in de kunst een fundamenteele fout. Ook da Vinci had „bepaalde” composities, maar wist den nadruk te vermijden of op te heffen, door spel van licht en donker.

Dat zijn opdrachtgevers, wereldlijke vorsten en kerkvorsten, grands-seigneurs, wonende in pompeuze Renaissance-paleizen, ter opluistering hunner woningen decoratief-gecomponeerde schilderijen verlangden, is natuurlijk slechts een verontschuldiging voor de nooit-varieerende *s o o r t* compositie, niet voor het *d o g m a t i s c h e*, niet voor den *n a d r u k*, waarmede die soort compositie wordt voorgedragen.

Er zijn er slechts weinige onder Lorrain's schilderijen, die één der 2 geliefkoosde composities in het geheel niet tot basis hebben. *M a a r e r z i j n e r*, en er zijn er ook, waar het zichtbaar-gewilde, het *g e z o c h t e* der compositie afwezig is; waar schijnbaar een willekeurige greep uit de natuur is gedaan, met schijnbaar toevallig een „goede,” een „mooie” compositie, zooals dat b.v. bij Rembrandt's beroemde ets „de 3 boomen” het geval is (die natuurlijk wel degelijk expresselijk zóó is gecomponeerd!).

Wat men nu op grond van die enkele schilderijen (in verhouding tot het geheele schildersoeuvre zoo gering in aantal!) niet zoo grif zou aannemen, dat wordt alleszins begrijpelijk, zelfs manifest, uit Lorrain's aquarellen en teekeningen: het oordeel nl. van tijdgenooten en van zijn grooten bewonderaar Goethe, dat Lorrain de natuur onbevangen beschouwde, d.w.z. dat bij hem de onbevangen beschouwing, welke met recht als „modern” mag worden betiteld, *p r i m a i r* was en de zucht tot dogmatische compositie slechts secundair.

Hier in Teyler, evenals in het British Museum, dat een nog belangrijker verzameling bezit van Lorrain's studies en schetsen, blijkt ten volle de